

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА «ЗЕЛЕНОГО» ТАРИФУ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

DEFINITION AND GENERAL CHARACTERISTIC OF THE FEED-IN TARIFF AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Іванова В.С., студентка V курсу господарсько-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу необхідності впровадження альтернативної енергетики й особливостей її використання в Україні. Досліджено поняття та розвиток такого методу державного регулювання, як «зелений» тариф, його нормативне закріплення на вітчизняному й міжнародному рівнях. Схарактеризовано позитивні й негативні наслідки правового регулювання «зеленого» тарифу в законодавстві України. Визначено основні особливості практичного використання тарифу в господарській діяльності. Зроблено висновок, що основною правовою та практичною проблемою «зеленого» тарифу є динамічність внесення змін законодавцем до нормативних актів, зокрема з приводу процедури використання останнього. На думку автора, такі зміни можуть негативно вплинути як на очікувані міжнародні інвестиції, так і на внутрішній ринок енергетики в державі. Іншою проблемою визначено неготовність України знайти баланс у правовому регулюванні підтримки екологічних енергетичних альтернатив поряд зі звичними засобами вироблення енергетики. Указано, що додатковим напрямом діяльності держави має стати стимулювання не лише виробника, а й безпосередньо споживача альтернативної енергетики. Зазначено, що розширення сфери вжитку «зеленого» тарифу закономірно спонукає до розв'язання питання екологізації сфери господарювання. Така екологізація має бути забезпечена комплексом заходів, гарантованих державою, і тісно пов'язана з реалізацією концепції сталого розвитку України. Визначено, що сталий розвиток передбачає собою економічне зростання, що не призводить до погіршення навколишнього середовища. У статті досліджено взаємозв'язок концепції сталого розвитку й підтримки розвитку альтернативної енергетики в Україні, вказано на вплив останньої, зокрема на сільськогосподарську діяльність. Зроблено висновки щодо прямого взаємозв'язку між необхідністю збільшення частки зеленої енергетики в Україні й збільшенням ефективності державної політики у сфері реалізації концепції сталого розвитку, а саме її екологічного аспекту. Наголошено на необхідності розв'язання окреслених проблем застосування «зеленого» тарифу задля його раціонального використання та створення сприятливих умов для міжнародної співпраці з питань вироблення та використання альтернативної енергетики, а також охорони навколишнього середовища.

Ключові слова: «зелений» тариф, концепція сталого розвитку, сільське господарство, екологічне господарювання.

The article is devoted to the analysis of the need for the introduction of alternative energy and the specifics of its use in Ukraine. The concept and development of such a state regulation method as a “feed-in” tariff, its normative consolidation at the domestic and international levels have been investigated. The positive and negative consequences of the legal regulation of the “feed-in” tariff in the legislation of Ukraine are characterized. The main features of the practical use of the tariff in economic activity are determined. It is concluded that the main legal and practical problem of the “feed-in” tariff is the excessive dynamism of the legislator’s amendments to the normative acts, in particular, regarding the procedure for using the latter. According to the author, such changes can negatively affect both the expected international investments and the domestic energy market in the country. Another problem is determined by the unwillingness of Ukraine to find a balance in the legal regulation of supporting environmental energy alternatives along with the usual means of generating energy. It is indicated that an additional direction of the state’s activity should be to stimulate not only the producer, but also directly the consumer of alternative energy. It is noted that the expansion of the scope of the “feed-in” tariff naturally prompts to address the issue of “greening” the economic sphere. Such greening should be provided with a set of measures guaranteed by the state and closely related to the implementation of the concept of sustainable development of Ukraine. It was determined that sustainable development implies economic growth that does not lead to environmental degradation. The article examines the relationship between the concept of sustainable development and support for the development of alternative energy in Ukraine, indicates the impact of the latter, in particular, on agricultural activities. Conclusions are made about a direct relationship between the need to increase the share of green energy in Ukraine and an increase in the effectiveness of state policy in the implementation of the concept of sustainable development, namely its environmental aspect. The necessity of solving the identified problems on the application of the “feed-in” tariff for its rational use and creation of favorable conditions for international cooperation on the development and use of alternative energy, as well as environmental protection was noted.

Key words: feed-in tariff, concept of sustainable development, agriculture, environmental management.

Постановка проблеми. Забезпечення вітчизняним законодавством правового регулювання запровадження та використання альтернативної енергетики в Україні натеper є актуальним питанням. Як справедливо наголошує Д.Д. Задихайло, стан екологічних проблем суспільства й необхідність їх розв'язання спонукає до розширення арсеналу спеціальних режимів господарювання екологічного спрямування. Розв'язання екологічних проблем в Україні – а значна їх частина має глобальний характер – потребує глибокої ревізії всієї системи правового забезпечення охорони довкілля з метою забезпечення його реальної ефективності [1, с. 98, 99].

Одним із кроків до розв'язання вказаного питання став перехід України на «зелену» енергетику (сонячні, вітрові станції, гідроелектростанції, електростанції на біопаливі й таке інше). З метою стимулювання такого переходу державою був запроваджений «зелений» тариф як засіб державного регулювання.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню необхідності запровадження «зеленого» тарифу та його проблематиці присвятили свої роботи такі вчені, як Д.Д. Задихайло, М.М. Кузьміна й інші. Аналізу концепції сталого розвитку в Україні, зокрема в аспекті розвитку сільського господарства, приділено увагу в роботах І.І. Смирнова, Є.І. Михайлюти, О.Г. Михайленко й так далі.

Метою статті є визначення поняття та надання загальної характеристики законодавчого закріплення «зеленого» тарифу в Україні, а також позитивних і негативних аспектів його правового регулювання; виявлення закономірностей впливу використання тарифу на рівень ефективності реалізації концепції сталого розвитку нашої держави, зокрема на прикладі сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Ідея запровадження зеленого тарифу (feed-in tariff) вперше була втілена в життя в США, а вже потім отримала своє поширення в країнах Європи, починаючи з Німеччини (1990 рік, «Закон про постачання електроенергії в мережу») [2]. Натепер на рівні ЄС із такого приводу прийняті такі документи: Директива 2003/30/ЄС від 8 травня 2003 року з впровадження використання біопалива та інших відновлювальних видів палива для транспорту, Директива 2001/77/ЄС «Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виро-

бленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії», Директива 2009/28/ЕС (ВДЕ) та рішення Комісії 2009/548/WE щодо популяризації відновлювальних джерел енергії [3, с. 34].

Імплементация «зеленого» тарифу у вітчизняне законодавство здійснила значний вплив на останнє, оскільки потягнула за собою необхідність внесення змін до господарського, екологічного й інших галузей права й показала неготовність України знайти баланс у правовому регулюванні підтримки екологічних енергетичних альтернатив поряд зі звичними засобами вироблення енергетики.

Визначення «зеленого» тарифу безпосередньо не міститься в Господарському кодексі України, але закріплено в статті 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про альтернативні джерела енергії» від 20 лютого 2003 року № 555-IV, згідно з якою «зелений» тариф – спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії (а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- й малими гідроелектростанціями). Указаний тариф встановлюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики й комунальних послуг, на електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики, згаданих у статті 9¹ зазначеного закону [4]. Згідно з п. 1.1.1 Правил роздрібного ринку електричної енергії договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом – домовленість між індивідуальним побутовим споживачем і постачальником універсальних послуг, яка спрямована на врегулювання цивільних прав та обов'язків під час купівлі-продажу за «зеленим» тарифом електричної енергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання та /або з енергії вітру генеруючими установками приватного домогосподарства [5].

Таке закріплення «зеленого» тарифу стало позитивним кроком не лише до розв'язання екологічного й енергетичного питань, а й до покращення інвестиційного клімату в нашій державі. Однак законодавчі особливості застосування такого тарифу все ще викликають питання. Як справедливо визначає М.М. Кузьміна, основними недоліками натеper є, до прикладу, нестабільність законодавства та його декларативний характер; до того ж крім виробника стимулювання має бути спрямоване й на споживача [3, с. 36–37]. Дійсно, параграф 3 глави 30 Господарського кодексу України визначає лише загальні засади щодо договорів енергопостачання, в той час, як основні питання застосування «зеленого» тарифу визначені Законами України й постановами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, які постійно зазнають внесення змін. Часті ж зміни в законодавстві й невизначеність правотворців в окресленому питанні призводять насамперед до проблем розширення частки альтернативних джерел енергетики в Україні та їх підтримки, а також привабливості вказаного сектору для міжнародних інвесторів.

Позитивним кроком у такому аспекті став ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» від 20 липня 2020 року № 810-IX, який закріпив серед іншого в статті 8 ЗУ «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР гарантії в разі зміни законодавства [6]. Поряд із тим надалі залежно від вирішення відкритого Конституційним Судом України питання щодо конституційності «зеленого» тарифу можливі нові правотворчі зміни.

Розширення сфери житку «зеленого» тарифу спонукає й до розв'язання питання екологізації сфери господарювання. Як слушно наголошує Д.Д. Задихайло, екологічно спрямоване застосування господарсько-правових засобів регулювання економічних відносин має стати про-

дуктом конвергенції не тільки політики еколого- й господарсько-правової, але й самого екологічного й господарського законодавства, зокрема на рівні створення окремих комплексних інститутів [1, с. 102]. А отже, поняття екологічного господарства має містити як складову частину не лише комплекс заходів, а й нормативну базу, що забезпечує реалізацію переходу держави до нових засобів забезпечення належного екологічного рівня.

Крім того, проблема переходу на застосування альтернативних джерел енергетики також зумовлена й тим, що натеper у структурі економіки України присутня досить велика частка сировинних та енергоємних видів виробництва, а це призводить до виснаження природних ресурсів, знижки конкурентоспроможності вітчизняних товарів, погіршення стану навколишнього природного середовища. Усе це поставило вимогу щодо переходу країни до моделі сталого розвитку [7, с. 11].

Серед науковців відсутня єдина позиція стосовно визначення концепції сталого розвитку. Так, за однією з позицій, сталий розвиток – це економічне зростання, що не призводить до погіршення навколишнього середовища й водночас супроводжується розв'язанням соціальних проблем і забезпеченням соціальної справедливості [7, с. 11]. У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015 сталий розвиток розглядається як процес розбудови держави на основі узгодження та гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових частин із метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [8].

Отже, безумовно складовою частиною сучасної концепції сталого розвитку України є саме екологічна складова частина, яка, на нашу думку, і містить комплекс заходів, спрямованих на перехід як до альтернативних джерел енергетики, так і на оновлення технічного складника, пошук менш енергозатратних і шкідливих способів виробництва й так далі. Розглянемо вказане питання на прикладі сільськогосподарського сектору України.

Розгляду сільського господарства як об'єкта дослідження на засадах сталості передувало формування самої концепції сталого розвитку на першій конференції ООН із навколишнього середовища в 1973 році в Стокгольмі, уживання поняття в доповіді Комісії ООН «Наше спільне майбутнє» у 1987 році й визнання, що сталий розвиток потребує узгодження та гармонізації соціального, економічного й екологічного складників для задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь, у документі «Порядок денний на XXI ст.» на Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро в 1992 році [9, с. 49].

Значна увага саме сільськогосподарській сфері зумовлена рядом факторів. Зокрема, сільське господарство – ресурсоемна галузь, причому такі ресурси, як вода, родючий ґрунт, біорізноманіття постійно виснажуються, забруднюються та руйнуються. Традиційне сільське господарство споживає левову частку доступної прісної води, а отже, має нести відповідальність за збезлісіння, втрату біорізноманіття, деградацію земель і відтворення природного середовища. Своєю чергою зміна клімату може суттєво обмежити виробництво й споживання продуктів харчування [9, с. 50].

Як наслідок, питання екологізації сільського господарювання натеper актуальне не лише для України, а й має міжнародний характер. Наприклад, уряди розвинених країн світу змістовно оновили національні програми розвитку. Так, позиція Департаменту навколишнього середовища, продовольства й сільського господарства Великобританії збігається з орієнтирами європейської спільної сільськогосподарської політики й спрямована:

– на забезпечення для споживача регулярних поставок здорової різноманітної їжі за помірною ціною, виробленої відповідно до загальноприйнятих екологічних і соціальних стандартів;

– на забезпечення ефективного захисту навколишнього середовища й дбайливе використання природних ресурсів;
 – на збереження красвидів, тваринного світу, культурної та археологічної цінності сільськогосподарських земель;
 – на підтримання належного рівня тваринного життя [9, с. 52; 10].

Отже, можна стверджувати, що перехід на альтернативну енергетику та його підтримка державою шляхом забезпечення «зеленого» тарифу є частиною концепції сталого розвитку України. Використання альтернативної енергетики в сільському господарстві нашої держави має стати щонайменше розв'язанням основних екологічних питань, оскільки має вплив не лише на збереження довкілля, а й значною мірою сприяє зниженню вартості продукції, не створює значних технічних і практичних проблем, в тому числі для виробника-споживача.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Закріплення «зеленого» тарифу як на міжнародному

рівні, так і в Україні має позитивний характер. Однак сучасне вітчизняне законодавство потребує розв'язання таких питань, як: надання стабільного правового порядку застосуванню «зеленого» тарифу в Україні; забезпечення засобів стимулювання безпосередньо споживача на використання альтернативної енергетики; створення комплексу заходів у межах реалізації екологічного господарства й належного нормативного забезпечення його реалізації. На мою думку, важливість забезпечення підтримкою альтернативної енергетики зумовлена тісним зв'язком останньої з реалізацією екологічної складової частини концепції сталого розвитку України. Крім того, розв'язання вказаних проблем сприятиме більш раціональному використанню такого тарифу, зокрема в різних галузях промислового виробництва, і створенню сприятливих умов для міжнародної співпраці як із питань вироблення та використання альтернативної енергетики, так і з питань охорони навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задохайло Д.Д. Відносини екологічного господарювання як напрям розвитку законодавства України. *Економічна теорія та право*. 2017. № 3 (30). С. 96–107.
2. Зелений тариф. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Зелений_тариф.
3. Кузьміна М.М. Окремі проблеми правового регулювання виробництва енергії з альтернативних джерел в умовах адаптації до права ЄС. *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах* : збірник наукових праць за матеріалами «Круглого столу», м. Харків, 26 травня 2015 р. Харків, 2015. С. 34–38. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/10234>.
4. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
5. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії : Постанова Нацком. енергетики, ком. послуг від 14 березня 2018 р. № 312. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 21 липня 2020 р. № 810-IX / *Верховна Рада України. Урядовий кур'єр*. 29 серпня 2020 р. № 167.
7. Смирнова І.І., Михайлюта Є.І. Сталий Розвиток в Україні: теоретичні аспекти. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 10–14.
8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.
9. Михайленко О.Г. Сталий розвиток сільського господарства : теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2015. Вип. 7. С. 49–57.
10. Towards sustainable agriculture: A pilot set of indicators, MAFF (February 2000). Useful links related to sustainable agriculture. URL: http://www.ecifm.rdg.ac.uk/sustainable_agriculture.htm.